

Kafkas Dernekleri Federasyonu

**YOK OLMA TEHLİKESİ
ALTINDAKİ DİLLER
ve
ADIGE-ABHAZ
DİLLERİNİN KONUMU**

Ankara, 2006

**YOK OLMA TEHLİKESİ ALTINDAKİ DİLLER ve
ADIGE-ABHAZ DİLLERİNİN KONUMU**

©Kafkas Dernekleri Federasyonu

Kapak ve Mizanpaj:
Behice Yeşilbağ

Baskı:
Yorum Matbaası

Kafkas Dernekleri Federasyonu (KAF FED)
Şenyuva Mahallesi, Kafkas Sokak, No: 60 Beştepe-ANKARA
Tel.: (0312) 222 85 89 – 223 51 59 Faks: (0312) 212 52 40
www.kafkasfederasyonu.org
kafkas@kafkasfederasyonu.org

*Bu kitapta, 1 Temmuz 2006 tarihinde Ankara'da,
Kafkas Dernekleri Federasyonu'nun organizasyonu ile gerçekleştirilen
"Yok Olma Tehlikesi Altındaki Diller ve Adıge-Abhaz Dillerinin Konumu" konulu ulus-
lararası konferansta sunulan bildirilerin
tam metni yayınlanmıştır.*

*Söz konusu konferans, "Adıge -Abhaz Dillerinin Öğretimi İçin Altyapı Oluşturulması"
isimli Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen proje kapsamında
gerçekleştirilmiştir.*

*Bu kitap, NART DERGİSİ'nin 50. sayısı ile birlikte,
okurlarına armağan olarak verilmiştir.*

KAFKAS DERNEKLERİ FEDERASYONU

1 TEMMUZ 2006 – ANKARA

PROGRAM

Yok olma Tehlikesi Altındaki Diller ve Adıge-Abhaz Dillerinin Konumu Konferansı

09:30 – 10:00 **Kayıtlar**

10:00 – 10:30 **Açılış konuşmaları**

Cihan Candemir /Kafkas Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı

Petar Kovachev / Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu

1. Oturum

Oturum Başkanı: Şamil Jane

10:30 – 11:10 **Kültürel çeşitlilik: Fırsat mı, tehdit mi?**

Prof. Dr. Baskın Oran / Ankara Üniversitesi

11:10 – 11:50 **Anadilin önemi nedir? Yaşatılmasında devletlerin sorumluluğu nelerdir?**

Ahmet Sırrı Özbek / İstanbul Milletvekili

11:50 – 12:15 **Soru ve cevaplar**

12:15 – 13:15 **Öğle yemeği**

2. Oturum

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Erden Ünlü

13:15 – 13:55 **Dünyada yok olma tehlikesi altındaki diller, bu dilleri korumaya yönelik politikalar, Adıge-Abhaz dillerinin durumu.**

Dr. Viacheslav Chirikba / Leiden Üniversitesi

13:55 – 14:35 **Bir dilin kayıtlarda yaşaması, Ubıhçanın yaşam öyküsü.**

Prof. Dr. Sumru Özsoy / Boğaziçi Üniversitesi

14:35 – 15:00 Soru ve Cevaplar

15:00-15:30 Çay/ Kahve arası

3. Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ayla Sevim

15:30 – 16:10 **Avrupa Bağlamında Kafkas Dillerinin Zenginliği**

Doç.Dr. Karina Vamling / Malmoe Üniversitesi

16:10 – 16:40 **Yok olma tehlikesi altındaki diller ve STK'ların rolü**

STK temsilcilerinin konuşmaları

16:40 – 17:00 Soru ve cevaplar

Yer: Dedeman Hotel

Büklüm Sok. No:1 Akay, Ankara

Kültürel Çeşitlilik Bir Fırsat mı, Tehdit mi?

Prof. Dr. BASKIN ORAN
Ankara Ün. Siyasal Bilgiler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

Konuşmamı üç bölümde yapacağım. Birincisi dünyada kültürel çeşitlilik ve devlet düzeni arasındaki ilişkiler. İkincisi onun içine oturacak Türkiye'nin durumu, üçüncüsü ise onun da içine oturacak Çerkesler'in durumu.

Alt kimlik üst kimlik kavramları, 2004 yılından bu yana hayatımıza giren son derece basit kavramlardır. Biz bunları her gün yaşıyoruz, fakat ismini koymadığımız için anlamakta bocalıyoruz, ya da daha kötüsü kavga ediyoruz. Alt kimlik, çok basit olarak bir insanın içinde doğduğu etnik ve/veya dinsel grubun kimliğidir. Kişi tabî ki kimliğini değiştirebilir. Akıl bali olduktan sonra. Üst kimlik, o milleti ve devleti bir arada tutabilmek için devletin vatandaşa empoze ettiği kimliğidir. Alt ve üst kimlik arasında çok ciddi ve yakın ilişkiler vardır.

Üç tane olasılık akla geliyor:

Bireyin alt kimliği ile devletin bireye vermek istediği üst kimlik arasındaki ilişkiler açısından. Bunlardan ikisi daha çok teoriktir, üçüncüsü ise görülen, pratik bir olaydır. Birincide birey, devletin kendisine verdiği üst kimliği reddeder. Bu durumda ciddi travmalar yaşanabilir, bireyin mensup olduğu grup ayrılabilir ve yahut da yok edilebilir. Bu az rastlanan bir sonuçtur.

İkinci olasılıkta, birey kendi alt kimliğini unutur, devletin kendisine verdiği üst kimliği sorgulamadan kabul eder. Bunun adı teoride 'gönüllü asimilasyon'dur. Fakat, bu da artık zamanımızda az görülen bir olaydır.

Üçüncü olasılık en fazla görülen olasılıktır. Burada birey devletin verdiği üst kimliği kabul eder devletle çatışmaz ve devletin de kendi alt kimliğini tanımasını, saygı duymasını ve gereklerini yapmasını bekler. Bu durumda çatışma mı olacağı, yoksa barış mı olacağı devlete bağlıdır. Top devlettedir. Eğer devlet kendi üst

kimliğinin kabul edildiğini görüp karşısındaki grup veya vatandaşın alt kimliğine saygı gösterirse barış olur. Eğer benim üst kimliğimi kabul edip ondan sonra hiçbir şey söylemeyeceksin derse çatışma olur. Yalnız burada şöyle bir not eklemek gerekir; devlet ileri sürdüğü üst kimliği öyle bir biçimde ileri sürmelidir ki birey ve grup tarafından kabul edilebilir bir kimlik olsun. Burada da olay şudur; bu üst kimlik ülkedeki etnik veya dinsel kimliklerden hiçbirisiyle özdeş olmayacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nda 72 millet vardı. Türk, Kürt, Gürcü, Çerkes, Ermeni, Rum, Süryani ne ararsanız var. Ve üst kimlik bunların adının hiç biri değildi. Neydi Osmanlı'dır. Dolayısıyla bir sorun çıkmıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş yapılırken bu 72 millet, gayri Müslimler sayıca çok azalmak şartıyla 1/3'ten 700'de bire azalmak şartıyla aynı kaldılar. Türk, Kürt, Ermeni, Çerkes vs. aynı kaldılar. Fakat üst kimlik Türk olarak belirlendiği için bu alt kimliklerin en güçlüsünün adıyla özdeşleşti. İşte bu, ikinci en güçlü alt kimlik olan Kürt alt kimliğiyle çatışma çıkardı. Sadece bununla kalmadı, artık ulus devlet dönüşüme uğramaya başlayınca Kürtlerden başka alt kimliklerde kendi alt kimliklerinin saygı görmediğini fark etmeye ve onu istemeye başladılar.

Bu iki kavramın imparatorluk ve ulus devletteki karşılıklı durumlarına bir göz atmak istiyorum. Kültürel çeşitlilik ve devlet düzeni imparatorluklarda çok büyük ölçüde vardır. Çok doğaldır ve şarttır. Neden kültürel çeşitlilik şarttır, en basitinden haberleşme ve ulaşım araçlarının gelişmemiş oluşundan kaynaklanıyor. İmparatorluklarda hiçbir şekilde insanların dinine, diline, giydiğine, yediğine karışılmaz. İmparatorlukların da devamı zaten bu kültürel çeşitliliğe saygıdan geçer. İmparatorluklarda bir tek kural vardır; imparatora itaat. Ulus devlet bunun tam tersi bir model olarak ortaya çıkar. Ulus devletlerde kültürel çeşitlilik istenmez, çünkü ulus devletin tanımı buna engeldir. Ulus devlet, ulusunun tek bir etnik gruptan olduğunu iddia eden devletin adıdır. Ulus devlet, kendini tek bir etnik gruptan oluşuyor saydığı için, o etnik grup dışındaki etnik grupları tanımaz ve tanımadığı için de onları özelliklerini tanımaz. Bu nedenden dolayı ulus devletin içinde iki tane olay olabilir. Ya ulus devlet kendi etnik grubunun dışındakileri asimile eder ya da kavga çıkar. İmparatorluklar tarihin belirli dönemlerinde kaçınılmaz olarak ulus devletlere dönüşmüştür. Bu önce Batı'da başlayarak dünyanın diğer yerlerinde yaygınlaştı.

Bunun temel nedeni burjuvazi diye bir sınıfın ortaya çıkmasıdır. Ve o burjuvazi sadece kendisinin hakim olabileceği başka burjuvazilerin oraya mal satarak veya başka nedenlerle müdahale edemeyeceği ulusal ekonomik pazar kurmak istiyordu. Bu nedenle imparatorluklar ekonomik açıdan sürdürülebilir olmaktan çıktılar ve ulus devletlere dönüştüler. İşte bugün de öyle bir tarih dilimini idrak etmek durumundayız ki, balık suyun içinde olduğu zaman o suyu bilmez. Suyu dışardan bakanlar bilir. Biz bugün geriye baktığımız zaman imparatorlukların ulus devletlere dönüştüğünü görüyoruz ama şu anda yaşadığımız olan ulus devletlerin dönüşüme uğramasını tam olarak göremiyoruz. Bugün ulus devlet de dönüşüyor. Söylediğimiz sebeplerden ya da tam tersi sebeplerden de dönüşüyor. Bugün burjuvaziler milli değil uluslararasıdır. Paranın ne dini var, ne mezhebi ne milliyeti var. Dolayısıyla artık burjuvazinin kurduğu o milli Pazar yerini bir dünya pazarına bırakıyor. Sosyo ekonomik değişiklikler kültürel değişikliklere yansıdığı için artık ulus devletin tek bir etnik grubun kültürel kimliğini empoze etme olayı

---

da yavaş yavaş sona eriyor. Biz şimdi bunu yaşıyoruz. Dünyadaki bu ortama Türkiye'yi de oturtmak lazım. Türkiye'de biz bu güne kadar iki tane yukardan devrim yaşadık, biri 1930'larda diğeri de 2000'li yıllarda. Biz 1930'lu yıllardaki yukardan devrimi biliyoruz, fakat şu andaki devrimi yaşadığımızı henüz idrak edememiş olanlarımız olabilir.

Yukardan devrim nedir onu açıklayayım; aşağıdan devrim bir ekonomik, sosyo-ekonomik devrimdir. Yukardan devrim, sınıfların gelişmediği toplumlarda, devleti ele geçiren aydınların kanunları değiştirerek düzeni değiştirme ve reforme etme çabasıdır. Türkiye bunu 1920'li yıllarda gerçekleştirdi ve biz bu birinci modernleştirme dalgasına Kemalizm diyoruz. Kemalizm, 20'li yıllarda Türkiye'yi çağdaşlaştırmak açısından için çok önemli şeyler yaptı. Bir kere yarı feodal olan bir imparatorluğu çok daha gelişmiş bir devlet, toplum biçimi olan ulus devlete dönüştürdü. Sultan'ın 'tebaası'nı çok daha gelişmiş bir kavram olan 'vatandaş'a çevirdi. Osmanlı üst kimliğini Türk üst kimliğine dönüştürdü. Fakat bizim şu anda içinde yaşamakta olduğumuz dönüşüm, ikinci bir yukardan modernleştirme dalgası yaratmış bulunmaktadır. Onun adı da 'AB uyum paketleri' oluyor. Ekim 2001'de başlayan hızlı modernleşirmenin yarattığı tepkinin de dahil olduğu bir takım tepkiler nedeniyle, Ekim 2004'te sona erdiği anlaşılan bu ikinci modernleştirme dalgası feodal imparatorluktan ulus devlete dönüştürülmüş olan Türkiye'yi bir ulus devletten demokratik devlete dönüştürmeye çalışıyor. Bütün alt kimliklerin tanındığı, ikinci aşamada saygı gördüğü, üçüncü aşamada da bu saygının gereklerinin devlet tarafından yapıldığı bir demokratik devlete dönüştürülmeye çalışılıyor.

Kemalist devrim "teba"yı "vatandaş"a dönüştürmüştür, fakat o vatandaşın o günkü ortamda alt kimliğini tanımadığı için o bir mecburi vatandaştı. Yeni devrim, o mecburi vatandaşın alt kimliğini tanıyarak gönüllü vatandaşa dönüştürüyor. Osmanlı'dan Türk'e geçmişti, bunun sonucu olarak ikinci devrim Türkiye'ye geçmeye çalışıyor. Çünkü, devletler ve milletler, iki yöntemle kurulurlar. Kan yöntemi ve toprak yöntemi. Kan yöntemi gerçekten tek bir etnik gruptan oluşan ve dünyada sayıları bir elin beş parmağını geçmeyen ülkelerde uygulanabilir. Mesela Portekiz, İzlanda... Toprak yöntemine Fransız veya Teritoryal yöntem denir. Bu yöntemde belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanlar önemlidir. O insanların etnik veya dinsel mensubiyeti önemli değildir. Ve o etnik veya dinsel mensubiyetlerden hiçbir tanesi, o devletin ve o ulusun kuruluşunda ismini vermez. O devletin, milletin ismini kim verir; o toprak parçası verir. Mısır, İran, Amerika, Irak, Suriye, Ürdün buna örnek gösterilebilir. İkinci dalga Türk biçimindeki üst kimliği, Türk aynı zamanda dominant bir alt kimliği ifade ettiği için Türkiye'ye dönüştürmeye çalışıyor. Ve böylece Türkiye'de yaşayan Türkler başta olmak üzere, bütün alt kimlikleri kucaklamaya çalışıyorlar. Şu anda yaşadığımız budur. Yaratılmak istenen kültürel çeşitlilik fırsat mıdır, tehdit midir? Buna Sarkaç Teorisine temas ederek değinmek çok kolay. Her ülkede bir sarkaç vardır. Bu sarkaç iki tarafa doğru sallanır. Taraflardan biri kültürel çeşitlilik, insan hakları, azınlık hakları odağıdır, öteki odakta milli güvenlik devleti odağıdır. Eğer bu sarkaç, milli güvenlik devleti odağına doğru sallanırsa, kültürel çeşitliliği ve insan haklarını unutabilirsiniz. Fakat bu sarkaç, insan hakları ve kültürel çeşitliliğe doğru sallandığı zaman, milli güvenlik devleti yok olmak bir yana kuvvetlenir.

Mecburi vatandaşlardan oluşan devlet, sağlam bir devlet değildir, milli güvenliği yoktur. Çünkü 72 milyon insanın başına 72 milyon süngülü asker dikemezsiniz. Ama onun kültürel çeşitliliğine ve kültürel alt kimliğine saygı göstererek, onu mecburi vatandaştan gönüllü vatandaşa dönüştürebilirsenez, askere ihtiyaç yoktur. Teorik çerçeve bu, teorik çerçevenin içine Çerkesler'i oturtalım. Dönüşümler kolay şeyler değildir. Sıkıntı, ızdırıp ve sancı doludur.

Unutmayınız ki, en mutlu olay olan doğum bile sancılıdır. Biz şu anda demokratik devleti doğuran bir Türkiye'den bahsediyoruz. Bu sancıların bir geneli var, bir de özeli var. Sancıların geneli; 'demokrasi gelirse bölünürüz' iddiası, ikinci olarak bazı etnik ve dinsel gruplarda kimi eğilimler var. Bazı gruplar teröre başvurur. Bunun hiçbir çıkar yol olmadığı kesin. Bazı gruplar bu dönüşüm içinde, "biz kesinlikle azınlık değiliz, tam tersine asli unsuruz" diyerek ortaya çıkıyor. Bazı gruplarda "biz çoğunluğuz" diye ortaya çıkıyorlar. Çerkesler'e baktığımızda, bunları görmüyoruz. Bu genel özellikleri de özel özellikleri de görmüyoruz. Çerkesler'i teorik olarak anlatmak gerekiyor. Bir ülkedeki insanlar ikiye ayrılır. Otokton olanlar ve olmayanlar. Otokton olanlar, o devletin ilk kurulduğunda bu topraklarda yaşayan insanlardır. Tabi devlet derken, 1923 değil, 1299'dan bahsediyoruz, Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı olduğu için. Dolayısıyla 1299'dan önce bu topraklarda yaşayanlar otoktondur, 1299'dan sonra bu topraklara gelenler otokton değildir, göçmendir. Kimliklerini korumakta kıskanç davrananlar otoktondur, kıskanç davranmayanlar, asimile olmaya hazır olanlar otokton değil, göçmendir. Otokton olanlar; Araplar, Kürtler, Ermeniler ve Rumlar. Göçmenler genellikle ikiye ayrılır; Balkanlardan gelenler ve Kafkaslardan gelenler. Balkanlardan gelenler kimliklerini korumaya fazla meraklı değiller fakat Kafkaslardan gelenler kimliklerini korumaya meraklılar.

Çerkesler bugüne kadar teröre hiçbir zaman başvurmadılar. Terör kavramına en yakın geldikleri nokta, Avrasya Feribotu'nun kaçırılması olayında bazı Çerkesler'in sempatik davranışydı. Fakat burada da Çerkesler'in resmi olan kuruluşları ve yayınları buna iştirak etmediler. Bu olayın devlet tarafından adeta teşvik edilir gibi karşılanmasından sonra devamı niteliğinde Swiss Otel baskınından sonra da, bu tabiri sizler kullanır mısınız bilemem Çerkeslerin sızdırdıkları uzaklaştılar. "Asli ve kurucu unsuruz" iddiasını Çerkesler hiçbir zaman ileri sürmediler. Çünkü işin başında şu gerçeği yakaladılar; dünyada her şey dikotomiktir. Yani her şey, düşman ikizler halinde yürür. Soğuğu bilmiyorsanız sıcaklığı size anlatamam, geceyi görmediyseniz gündüzü bilemezsiniz, iyi kavramını bilmiyorsanız kötü kavramını da bilmiyorsunuzdur. Her şey kendi zıttı ile vardır. Onun için insanlar ve devletler düşman yaratmaya büyük önem gösterirler. Özellikle iç düşman yaratmaya büyük özen gösterirler ki güçlenmeye imkanları olsun. Çerkesler bu gerçeği anladılar. "Asli ve kurucu unsurum" dediği anda bir grup, şunu demektedir; asli olmayan tali ve kurucu olmayan ikinci derecede unsurlar da vardır bu memlekette. Bazı gruplar, "biz azınlık değiliz, biz çoğunluğuz" dediler, sanki Azınlık Raporu'nda onlara 'azınlık' denmiş gibi. "Biz çoğunluğuz" demek, gönüllü asimilasyondur. Gönüllü asimilasyon genellikle göçmen unsurların, o ülkede daha iyi karşılanabilmek ve o ülkede daha rahat yaşayabilmek için seçtikleri yöntemdir. Çerkesler bunu yapmadılar, "biz çoğunluğuz" demediler. Oysa devletle bir çatışmaları olmamıştır, Müslümanlardı ki bu çok önemli bir

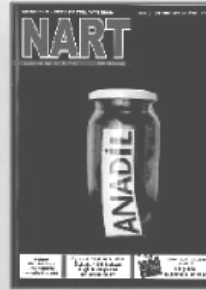
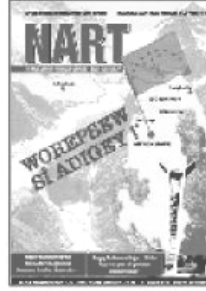

---

unsur. Kürtlerin büyük çoğunluğu Sünni Müslüman olmasaydı işimiz zordu. “Biz çoğunluğuz, çoğunluğun içinde erimek istiyoruz” dememelerinin sebebi; Balkan göçmenleri ile Kafkas göçmenleri arasındaki farktan doğuyor. Balkan göçmenlerinin aksine, Kafkas göçmenleri hiçbir zaman Osmanlı egemenliğinde yaşamadılar. Osmanlılarla temasları oldu, Çerkesler gerek 1768–74, gerekse 1887–91 Osmanlı-Rus Savaşı’nda, Osmanlı ordularıyla işbirliği yaparak kendilerinin Rus etkisinden kurtarmak için çalıştılar. Ama burada Osmanlılar Çerkesler’den değil Çerkesler Osmanlılardan yararlandığı gibi bir yorum yapılırsa da yanlış olmaz. Dolayısıyla, Osmanlı’nın etkisi altında olan Balkan göçmenleri gibi Osmanlı’nın etkisi altında olmayan bir halktan bahsediyoruz Kafkas halklarından bahsedince. Balkan göçmenlerinin aksine ki onlar Osmanlı “sıcak bir suya konulan kumaşın çekmesi gibi” artık imparatorlukların ulus devlete dönüştüğü bir dönemde, yavaş yavaş geriye çekilmeye başladığı zaman arkasından mümkün olduğu kadar azınlıklarını da geriye çekmeye çalışan bir Osmanlı’dan bahsediyoruz. Bu nedenle Türkiye’ye geldiler. Osmanlı ile birlikte geldiler.

Fakat Kafkas halkları, bu şekilde gelmediler. Kafkas halkları Rusya ile mücadele sonucu oradan atıldılar ve buraya geldiler. Gelirken de Balkanlar’dan gelenler bir felaket sonucu geldikleri için bir karmaşa içinde geldiler. Ve onlar büyük ölçüde aşiret yapısını tasfiye etmişlerdi. Bireyler olarak geldiler. Halbuki Kafkaslar aşiret ve hiyerarşi yapısını koruyarak geldiler. Bu birinci gelenlerin kültürel kimliklerini gönüllü olarak asimile etmelerine “Ben Türküm” demelerine yol açtı. Kafkas halklarının ise böyle bir yola gitmemelerine, kendi kimliklerine sahip çıkmalarına yol açtı. Son olarak Kafkas halkları Çerkesler özellikle Kurtuluş Savaşı’na çok ciddi katkılarda bulundular. İşte bütün bu nedenlerden ötürü, değişen dönüşen Türkiye içinde Kafkaslar belli bir noktaya kadar sessiz kaldılar, ama o acı bir sessizlikti. Kendi çocuklarına kendi dillerini öğretememenin getirdiği ezikliğin bir iç sesi idi, 2004 Ekiminden sonra Türkiye bazı kavramları öğrenmeye başlayınca Çerkesler’de de zaten yaşamak için titredikleri bu Rönesans’ı terör biçiminde değil de konferanslar biçiminde ortaya koyma olgusu ortaya çıktı ve bu konferans ta bundan ibarettir. Son olarak belki de Çerkesler’in de farkında olmadığı bir şey söylemek istiyorum. Şu anda Çerkesler alt kimliklerini ileri sürerek Türkiye’ye çok büyük bir iyilik yapıyorlar. Çünkü kimliğini, hiyerarşik yapısını bu ortamda korumayı başarmış bir kitle, kendi kimliğini ileri sürdüğü zaman büyük ikili çatışmayı sulandırıyor. Bunun farkında mısınız bilmiyorum ama Türk- Kürt çatışmasını sulandırılıyorsunuz. Eğer sizler, Lazlar, Ermeniler alt kimliklerini ileri sürmemiş olsaydınız ortada iki tane büyük grup çatışmacı olarak kalacaktı. Ve bunlar kafa kafaya tokuşacaktı. Şimdi sizin ileri sürdüğünüz şey aynen mafsaldaki yağ gibi kıkırdak gibi, bu iki büyük milliyetçilik iddiasını kafa kafaya tokuşmayı önleyen bir kıkırdak oluşturuyor. Ermenilerin, Lazların ve Çerkesler’in alt kimliklerini ortaya koymasını Türkiye’nin bu dönüşümde yumuşak bir iniş yapmasını sağlıyor. Bunun için Türkiye size büyük bir teşekkür borçludur, siz farkında değilsiniz.

Kültürüne duyarlı Çerkesler'in dergisi...

- Kafkas Dernekleri Federasyonu'nun yayın organıdır
- Kültür ve düşün dergisidir,
- İki ayda bir yayınlanır,
- Tamamı renkli 64 sayfadır,
- 5 bin adet basılır,
- Yurt içi ve dışındaki abonelerine kargo, dağıtım ve posta yoluyla ulaştırılır

Abone olmak için lütfen bizimle bağlantı kurunuz:
Tel: +90 312 222 85 89 / 4
Faks: +90 312 212 52 40
nartdergisi@kafkasfederasyonu.org